

Дубина В. І.
(МВС України)

УДК 343.98 : 343.431

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, МВС УКРАЇНИ У ПЕРІОД З 2005 ПО 2014 РОКИ

Здійснено аналіз діяльності підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України у період 2005 по 2014 роки, а також пропонуються шляхи щодо її удосконалення.

Ключові слова: протидія, аналіз, оперативні підрозділи, торгівля людьми.

Постановка проблеми. Поняття «аналіз» виникло досить давно й у первинному значенні означало розкладання цілого на частини для більш детального їх вивчення. Аналіз поряд із синтезом є нічим іншим, як елементом діалектичного методу дослідження явищ і процесів. Єдність аналізу та синтезу дає можливість пізнання. Перехід від аналізу до синтезу здійснюється за допомогою таких методів, як індукція та дедукція [1].

Аналіз кількісних і якісних показників злочинів у сфері економіки, причин та умов учинення злочинів тощо дає змогу оперативним підрозділам пізнавати відповідні закономірності, необхідні для прогнозування явищ і процесів (позитивних чи негативних) у протидії злочинам, виокремлювати головні напрями, конкретні завдання й організаційно-правові форми запобігання злочинам [2, с. 123].

Злочинна діяльність транснаціональних організованих угруповань, пов'язаних із торгівлею людьми, торкнулася України на початку 1990-х років. Головними передумовами поширення цього виду злочинної діяльності були недосконале законодавство, соціальна та економічна нестабільність, відсутність механізму і методики протидії цьому виду злочинів.

Торгівля людьми є одним з найбільш небезпечних видів міжнародного злочинного бізнесу, що грубо порушує права людини. У глобальному масштабі немає жодної країни світу, яка б мала імунітет до цієї категорії злочинів. Україна не є винятком, залишаючись однією з головних країн – джерел походження постраждалих від торгівлі людьми в Європі. За оцінками експертів Організації Об'єднаних Націй, цей вид злочину посідає третє місце у світі за рівнем прибутковості після торгівлі наркотиками та зброєю.

Торгівля людьми постійно еволюціонує слідом за прагненнями злочинців отримати щонайвищі прибутки від експлуатації постраждалих та проти-

стояти викликам, які кидають їм правоохоронні органи з протидії злочинній діяльності. Серед сучасних світових тенденцій торгівлі людьми спостерігається та, що країни транзиту в подальшому стають країнами призначення. Усе більшого поширення набувають форми торгівлі людьми, не пов'язані із сексуальною експлуатацією, зокрема торгівля людьми з метою трудової експлуатації або вилучення органів. Зростає внутрішня торгівля людьми з сільської місцевості до міст.

Україна є країною походження, транзиту та призначення для чоловіків, жінок і дітей, які вивозяться за кордон з метою комерційної сексуальної експлуатації та примусової праці. Головними країнами призначення для вивезення з України жінок, постраждалих від торгівлі людьми, є Росія, Туреччина, Чехія, Об'єднані Арабські Емірати, Польща, Італія, Ізраїль, Німеччина, Болгарія та Греція. Більшість українських постраждалих від торгівлі людьми з метою трудової експлуатації складають чоловіки, яких піддаються експлуатації в Росії, Чехії та Польщі, де вони працюють переважно на виробництвах, будівництвах та у сільському господарстві. Останнім часом Україна стає країною призначення для людей з інших країн, яких продають та піддають трудовій і сексуальній експлуатації на території нашої держави.

Торгівля людьми як прояв транснаціональної організованої злочинності набуває нових форм та способів учинення. Паралельно розвивається і правоохоронна практика протидії злочинам зазначеної категорії [3, с. 13-15].

Аналіз практики, а також відсутність поглибленого комплексного підходу до досліджень проблем діяльності підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України у період з 2005 по 2014 роки зумовили актуальність і вибір авторами теми даної статті.

Метою статті є аналіз діяльності підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України у період з 2005 по 2014 роки, а також розроблення шляхів щодо удосконалення зазначеної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Визначення злочину «торгівля людьми» було внесено до законодавства України в березні 1998 р. через доповнення Кримінального кодексу України статтею 124-1.

У 2001 році, з ухваленням нового Кримінального кодексу України, з'явилася нова стаття щодо торгівлі людьми – стаття 149.

Верховна Рада України 4 лютого 2004 року ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також Протокол про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї.

З метою приведення національного законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів у сфері протидії торгівлі людьми було підготовлено нову редакцію ст. 149 КК України, яка набрала чинності відповідно до Закону від 12 січня 2006 р. № 3316-ІУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією».

У чинній редакції цей злочин визначено як торгівлю людьми або здійснен-

ня іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, учинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

Серед кваліфікуючих ознак передбачено вчинення цих дій щодо неповнолітнього, малолітнього або кількох осіб, повторно, за попередньою змовою групою осіб, службовою особою з використанням службового становища, особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, поєднаних з насильством, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, чи якщо воно спричинило тяжкі наслідки.

Під експлуатацією людини розуміються всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусова праця або примусове надання послуг, рабство чи ситуації, які умовами наближаються до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусова вагітність, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Поняття «уразливий стан» визначено як зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, самій ухвалювати певні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, а також збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин.

Відповідальність за вербування, переміщення, переховування або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинено такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства чи з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній залежності [4].

Органи внутрішніх справ України постійно вживають організаційних та практичних заходів, спрямованих на перекриття каналів вербування та переміщення громадян України за кордон з метою експлуатації. Головна роль в оперативно-розшуковій діяльності вказаного напрямку належить створеному у 2005 р. Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, а також відповідним управлінням (відділам) Головних управлінь та управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі.

Сьогодні Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України та його регіональні підрозділи становлять собою оперативну службу, головним завданням і пріоритетом роботи якої є виявлення та припинення діяльності злочинних груп, у тому числі транснаціонального характеру, які діють у сфері торгівлі людьми, та запобігання злочинам зазначеної спрямованості.

Нагляд за розслідуванням кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми, здійснюється спеціалізованим відділом у складі Головного слідчого управління МВС України.

Загалом з часу введення (з березня 1998 року) кримінальної відповідальності за торгівлю людьми виявлено 3,5 тис., а за останнє десятиріччя – 2,6 тис. таких кримінальних правопорушень (у 2005 р. – 415, 2006 р. – 376, 2007 р. – 359, 2008 р. – 322, 2009 р. – 279, 2010 р. – 257, 2011 р. – 197, 2012 р. – 155, 2013 р. – 130, 2014 р. – 109).

У 2014 році органами внутрішніх справ до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) внесено відомості щодо 109 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 («Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини») КК України.

Усього у провадженні слідчих підрозділів органів внутрішніх справ перебувало 268 матеріалів кримінальних правопорушень щодо торгівлі людьми, до суду направлено 85 таких.

За вчинення злочинів, передбачених ст. 149 КК, до кримінальної відповідальності у 2014 р. було притягнуто 42 особи, з яких 26 осіб (62%) взято під варту, 5 – під домашній арешт, 8 – переховуються від органів слідства і суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, стосовно трьох обрано запобіжний захід, не пов'язаний з позбавленням волі. Протягом 2014 року встановлено та надано допомогу 86 потерпілим від торгівлі людьми, з яких 68 осіб – жіночої статі та 18 – чоловічої, у тому числі 2 неповнолітніх.

Усього в період 2005-2014 рр. у межах кримінальних проваджень потерпілими від торгівлі людьми визнано 2833 особи (жінок – 2065, чоловіків – 768, у тому числі 306 неповнолітніх).

Слід зазначити, що починаючи з 2005 р. спостерігається стійка тенденція до зменшення фактів торгівлі людьми, а з 2009 р. – кількості потерпілих від торгівлі людьми серед неповнолітніх осіб [5].

Як свідчить аналіз дослідження, наразі набувають усе більшого поширення форми торгівлі людьми, не пов'язані із сексуальною експлуатацією, а саме трудова експлуатація (сільськогосподарські роботи, будівництво, примусове жебрацтво), жертвами від якої частіше стають чоловіки працездатного віку або особи з явними ознаками інвалідності, без постійного місця мешкання та інші малозабезпечені категорії громадян. Як показує практика, пунктом призначення українських громадян переважно є Російська Федерація.

Основними країнами, до яких направлялися потерпілі українці, є Польща, Туреччина, Ізраїль, Об'єднані Арабські Емірати, Ліван, Італія, Казахстан.

На нашу думку, подальшим позитивним зрушенням у цій сфері сприятиме вдосконалення законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням зазначеної спрямованості та узагальнення практики судового розгляду в кримінальних провадженнях цієї категорії.

З метою вдосконалення нормативно-правової бази і забезпечення процесу протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України активно ведеться робота з удосконалення законодавства в зазначеній сфері, зокрема здійснено ряд таких заходів:

– ініційовано винесення на розгляд Пленуму Верховного Суду України питання щодо узагальнення судової практики у кримінальних провадженнях цієї категорії (у результаті проведеної роботи проект відповідної постанови пройшов перше читання);

– спільно з Міністерством соціальної політики Міністерство внутрішніх справ взяло участь у розробленні стратегічних напрямів та змістовного наповнення нової Державної програми протидії торгівлі людьми на період 2016-2020 років;

– опрацьовується питання щодо внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України в частині встановлення кримінальної відповідальності: за організацію незаконної (нелегальної) міграції; за порушення або спробу порушення санкцій заборони в'їзду на територію України, видворення за її межі.

Відповідно до вимог Наказу МВС України від 23 листопада 2013 р. № 1167, яким було затверджено зміни до Положення про Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Міністерства внутрішніх справ України, до основних функцій даного підрозділу належить: співпраця з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними організаціями у вирішенні питань протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із торгівлею людьми, з нелегальною міграцією (підроблення документів, печаток, штампів та бланків, а також збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів, зловживання владою або службовим становищем, службове підроблення; ст. 358, 364, 366 КК України), а також правопорушенням у сфері суспільної моралі [6].

Як свідчить аналіз практики, форми взаємодії поліцейських відомств різних країн є дуже різними, так само як і сфери їх діяльності. Подальша класифікація форм міжнародної співпраці базується на розумінні цього явища у вузькому контексті – як безпосередньої взаємодії органів правопорядку в оперативно-розшуковій діяльності, розслідуванні кримінальних проваджень, обміні та опрацюванні інформації про ці суспільно небезпечні діяння або осіб, причетних до їх вчинення [7, с. 35].

Як свідчить аналіз практики, основними напрямками міжнародного співробітництва в протидії торгівлі людьми є:

1) обмін необхідною для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень інформацією (щодо конкретних засобів та методів, що використовуються організованими злочинними групами, зокрема щодо маршрутів та перевезень, використання вигаданих імен, змінених та підроблених документів чи інших засобів приховування злочинної діяльності);

2) надання правової допомоги у кримінальних провадженнях та спільні

розслідування;

3) видача правопорушників.

Міжнародне співробітництво з ліквідації каналів торгівлі людьми організовується та проводиться через:

- укладання угод про співпрацю;
- обмін інформацією щодо злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, організованих груп та окремих осіб, причетних до їх учинення;
- здійснення спільних оперативних розробок та розслідувань;
- участь у міжнародних операціях із припинення функціонування каналів міжнародної торгівлі людьми та відповідних проектах співпраці;
- виконання клопотань про надання міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях;
- участь у проведенні оперативно-розшукових заходів та слідчих дій на території інших держав [8, с. 43].

Зважаючи на особливості предмета доказування та транснаціональний характер таких злочинів, Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України постійно вживає заходів, спрямованих на налагодження дієвого співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Організацією за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, правоохоронними органами інших країн щодо попередження та протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми.

Так, у 2014 році Департамент у взаємодії з правоохоронними органами Республіки Польща провели операцію із затримання членів транснаціональної злочинної групи, які забезпечували функціонування каналу торгівлі людьми.

Під час проведення спільних дій встановлено двох мешканок Івано-Франківської і Хмельницької областей, які перебували у сексуальному рабстві, одна з яких була вагітна строком 6 місяців, а також чотирьох мешканок Івано-Франківської і Волинської областей, завербованих для подальшої відправки в борделі Польщі.

Фінальний етап міжнародної операції поліцій обох країн проведено в момент вивезення чергової партії «живого товару» фігурантами з України до Польщі з одночасним проведенням обшуків за адресами розташування борделів та визволенням українок та громадян інших країн із сексуального рабства.

У результаті проведення спільно з поліцією Польщі операції за сприяння Державної прикордонної служби України на пункті пропуску «Краковець» затримано членів організованої злочинної групи на гарячому. На даний час встановлено ще 8 потерпілих українок, які стали жертвами злочинної діяльності цієї ОЗГ [5].

Беручи до уваги, що у переважній більшості випадків Україна виступає країною походження потерпілих від торгівлі людьми, Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України налагод-

джено міжнародне співробітництво безпосередньо з правоохоронними відомствами основних країн призначення.

У ході взаємодії з метою повного і якісного документування кримінальних правопорушень цієї категорії та перекриття каналів вербування і переміщення українських громадян за кордон для експлуатації здійснюється постійний обмін інформацією, проводяться спільні оперативно-розшукові заходи та слідчі дії.

Значна увага Департаменту зосереджена також на регіональному співробітництві з правоохоронними відомствами європейських держав. Основними партнерами Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, є:

- представництво Міжнародної організації з міграції в Україні;
- координатор проектів в Україні Організації з безпеки та співробітництва в Європі;
- міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна».

Як свідчить аналіз дослідження, основними напрямками взаємодії є:

- організація та проведення семінарів, нарад, тренінгів, круглих столів, інших освітніх та презентаційних заходів;
- сприяння у фінансуванні службових відряджень працівників підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України за кордон;
- організація на території України робочих зустрічей з представниками підрозділів правоохоронних органів інших країн;
- розроблення, виготовлення та поширення інформаційно-довідкових матеріалів;
- технічна допомога;
- фінансування перекладу українською мовою текстів документів щодо виконання правоохоронними органами іноземних країн клопотань про надання правової допомоги під час розслідування в межах кримінальних проваджень, відкритих за фактами торгівлі людьми;
- допомога в розробленні та виданні методичних посібників з актуальних питань протидії торгівлі людьми.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що взаємодія підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними організаціями у вирішенні питань протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із торгівлею людьми, здійснюється залежно від суб'єктів, залучених до міжнародного співробітництва, і поділяється на: а) глобальне; б) регіональне; в) відомче; г) таке, що реалізується через «офіцерів зв'язку»; д) особисті контакти працівників або міжнародні організації.

Однією із важливих форм взаємодії оперативних підрозділів з правоохоронними органами іноземних держав у боротьбі з торгівлею людьми є формальний та неформальний обмін оперативно значимою інформацією.

Бібліографічні посилання

1. Мискін Ю.І. Генезис терміна «аналіз» / Ю.І. Мискін // Альянс наук: учений – ученому : V **Международ. науч.-практ. Интернет-конференция (20 марта 2009 г.)**.
2. Василичук В.І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : монографія / В.І. Василичук. – К., 2013.
3. Протидія ОВС злочинам, пов'язаними з торгівлею людьми : метод. реком. / В.І. Василичук, У.В. Рамазанова, О.В. Стрільців. – К., 2014.
4. Кримінальний кодекс України : за станом на 7 квітня 2008 р. – К., 2008.
5. Про результати роботи підрозділів по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України за 2014 рік : довідка / МВС України. – К., 2014.
6. Зміни до Положення про Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 23 листопада 2013 р. № 1167 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
7. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України в напрямку протидії торгівлі людьми : навч.-довід. посібник / В.І. Гаврилюк, В.І. Дубина та ін. – К., 2007.
8. Методичні рекомендації щодо розкриття та розслідування злочину, передбаченого ст.149 КК України „Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини” / М.І. Андрієнко, В.І. Дубина та ін. – К., 2009.

Дубина В. І. Анализ деятельности подразделения борьбы с преступлениями, связанными с торговлей людьми, МВД Украины в период с 2005 по 2014 годы. Осуществлен анализ деятельности подразделений МВС Украины по борьбе с преступлениями, связанными с торговлей людьми, в период 2005 по 2014 гг., а также предлагаются пути ее совершенствования.

Ключевые слова: *противодействие, анализ, оперативные подразделения, торговля людьми.*

Dubyna V. I. Analysis of activity of units to combat crimes related to human trafficking o the Ministry of Internal affairs of Ukraine in the period from 2005 to 2014. The analysis of the activities of the Interior Ministry of Ukraine in the fight against crimes related to human trafficking in the period 2005 to 2014. As well as the ways of its improvement.

Interaction between units to combat crimes related to human trafficking of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and law enforcement agencies of foreign states and international organizations in matters of combating criminal offense related to human trafficking is dependent on the actors involved in international cooperation and is divided into: a) global; b) regional; c) departmental; g) is implemented through "liaison officers"; d) officers personal contact or international organizations.

One of the most important forms of interaction between operational units and law enforcement agencies of foreign countries in the fight against human trafficking is a formal and informal exchange of relevant information.

Keywords: *combating, analysis, operational units, trafficking in human beings.*

Надійшла до редакції 29.06.2015